

Avrupa Birliği Ülkelerinde Mutluluğun Belirleyicileri: Panel Veri Tahmini

Sinem Doğan Erenel¹

Deniz Erenel²

Özet

Kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla (GSYH), bireylerin yaşam standartlarını ölçmek için yaygın ve temel bir biçimde başvurulmuş niceliksel bir gösterge olmakla birlikte, modern refah literatürü, politika tasarımının yalnızca bu tür ekonomik göstergelerle sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumsal refahın çok boyutlu ve dinamik doğası, GSYH ve benzeri makroekonomik değişkenlerin ötesine geçilerek mutluluk veya öznel refah gibi niteliksel ölçütlerin de değerlendirmeye katılmasını zorunlu ve kaçınılmaz kılmaktadır. Bu çalışmada, 2010-2023 dönemine ait 27 Avrupa Birliği ülkesinin panel verileri üzerinde Driscoll-Kraay (1998) Standart Hata tahmincisi tekniği uygulanarak mutluluk düzeyinin belirleyicileri ampirik olarak incelenmiştir. Ayrıca bu tekniğin yanı sıra, elde edilen bulguların güvenilirliğini ve tutarlılığını sağlamak üzere FGLS (Uygulanabilir Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi) ve PCSE (Panel Düzeltilmiş Standart Hata Tahmini) testleri de uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak mutluluk düzeyi; bağımsız değişkenler olarak ise sefalet endeksi, özgürlük endeksi, ticari açıklık oranı ve kişi başına düşen GSYH ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, sefalet endeksi ile ticari açıklık oranının mutluluk düzeyi üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı; özgürlük endeksi ile kişi başına düşen GSYH'nin ise pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, mutluluğun belirleyicilerine ilişkin çok boyutlu bir çerçeve sunmakta ve yalnızca ekonomik değişkenlere odaklanmanın yetersiz kaldığını, kurumsal yapının ve küresel entegrasyonun da politika tasarımında dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

- 1 Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, sinemdogan@ktu.edu.tr, 0000-0001-6304-3700
- 2 Araştırma Görevlisi, Erzurum Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, deniz.erenel@erzurum.edu.tr, 0000-0002-7331-2561

Giriş

Modern dönemde mutluluk, ölçülebilir bir öznel deneyim olarak birçok bilim alanına ilgi konusu olmuştur. Bu doğrultuda, mutluluğun yalnızca psikolojik, sosyolojik ve nörolojik çerçevelerle analiz edilmemesi; ekonomik unsurların da göz önünde bulundurulması vurgulanmaktadır (Easterlin, 1974; Diener, 1984; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000; Veenhoven, 2013; Barros vd., 2023). Mutluluk, ekonomiler arasında yaşam kalitesinin bir ölçüsü olarak kişi başına düşen GSYH eksikliklerini göz önünde bulunduran araştırmacılar ve politika yapıcılar için ilgi odağı haline gelmiştir (Bérenger & Verdier-Chouchane, 2007). Kişi başına düşen GSYH, bireyin yaşam standardının niceliksel bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve arzulanan tatmin düzeyine ulaşmaya imkân veren mal ve hizmetleri edinme kapasitesiyle ilişkilendirilmektedir. Ancak küreselleşen rekabetçi dünyada, bu göstergenin beklenen yaşam memnuniyeti ya da mutluluğu temin etmede ne ölçüde belirleyici bir rol üstlenebileceği tartışılmaktadır (Behera vd., 2024).

Birçok ülkede kalkınmanın yol açtığı çevresel, siyasi ve diğer olumsuz dışsallıklar toplumsal maliyetleri artırmaktadır. Dolayısıyla kalkınmayı yalnızca maddi refah gibi dar ekonomik göstergelerle değerlendirmek yetersiz kalmakta; ölçütlerin, toplumsal düzeyde öznel refahı da içeren, toplum yanlısı ve bütüncül insanî kalkınma göstergelerine doğru genişletilmesi gerekmektedir (Abdollahian vd., 2024). Bu açıdan Birleşmiş Milletler (BM) gibi küresel kuruluşların yanı sıra Fransa, Birleşik Krallık, Avustralya, Bhutan Krallığı, Tayland ve Malezya gibi ülkeler mutluluğun toplumsal koşullardan etkilendiğini gösteren bulgulara dayanarak mutlulukla ilgili raporlar oluşturmaya başlamıştır. Örneğin, Malezya’da refah endeksi ilk kez 2013 yılında raporlanmış; 2000-2012 döneminde reel GSYH yıllık ortalama %4.8 artarken toplumsal refaha dayalı yıllık artış hızının ancak %1.9’da kaldığı tespit edilmiştir (Malezya Refah Raporu, 2013). Bu durum, hükümetlerin politika çerçevesini niceliksel göstergelerin ötesine taşıyarak niteliksel boyutları da kapsayan bir yaklaşıma doğru genişlettiğini göstermektedir (Boo vd., 2016). Dolayısıyla GSYH gibi parasal sosyoekonomik göstergelerin toplumsal refahın yetersiz bir ölçüsü olduğu tespit edilmiştir ve modern ekonomistler üretimin ötesine geçerek mutluluğun refahına yönelmeye istekli olmuşlardır (Ng, 2003; Stiglitz vd., 2009).

Mutluluğun belirleyicilerine yönelik olarak özellikle enflasyon, işsizlik ve gelir düzeyi gibi makro ekonomik faktörler sıklıkla araştırmalara konu olmuştur (Arge, 2022; Ball & Chernova, 2008; Oshio vd., 2011; Welsch & Kühling, 2016; Liu vd., 2025). Örneğin enflasyon, sabit gelir grubunun satın alma gücünü azaltmakta ve yoksulları zenginlerden daha fazla etkilediği

için bireylerin mutluluk duygularını olumsuz etkilemektedir (Zhang & Ou, 2013). İşsizlik, insanların yaşamları üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olabilen önemli bir olgudur. Bu durum, sadece işsiz bireyleri değil aynı zamanda aile üyelerini ve daha geniş toplumu da etkileyerek mutluluğu azaltmaktadır (Barros vd., 2023). Artan gelir düzeyi ise bireylerin daha fazla mal ve hizmet tüketmesine olanak tanıyarak yaşam kalitesini iyileştirmekte ve bu yolla mutluluk düzeyleri üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Ancak gelir artışı, bireylerin yaşam standartlarını belirli bir düzeye kadar yükseltse de, bu durumun doğrudan ve sürekli olarak daha yüksek mutlulukla sonuçlandığı söylenemez. Dolayısıyla, gelir düzeyinin mutluluk üzerindeki etkisinin kalıcı ve kapsayıcı olabilmesi için sosyal eşitlik, bilgiye erişim ve bireysel özgürlük gibi yapısal faktörlerle desteklenmesi gerekmektedir (Öztürk & Suluk, 2020).

Bu çalışma, 2010-2023 dönemi arasında 27 Avrupa Birliği ülkesindeki mutluluğun belirleyicilerini incelemektedir. Bu dönemde ortalama olarak mutluluk düzeyleri incelendiğinde AB ülkeleri arasında özellikle Nordik ülkelerinin yüksek yaşam standartları ve güçlü sosyal refah sistemleri ile yüksek mutluluk düzeylerine sahip olduğu görülmektedir. Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde ise ekonomik gelişmişliğin yüksekliği ve kişi başına düşen gelirin görece yüksek oluşu, bu ülkelerdeki mutluluk düzeyinin orta-yüksek seviyelerde seyretmesine katkı sağlamaktadır. Buna karşılık, gelir düzeyi, sosyal hizmet kapasitesi ve kurumsal altyapının görece sınırlı olduğu Baltık ve Balkan ülkelerinde ise mutluluk düzeyi nispeten düşük seviyelerde seyretmektedir (Dünya Mutluluk Raporu, 2023). Bu çalışma, mutluluk düzeyi ile sefalet endeksi, özgürlük endeksi, ticari açıklık oranı ve kişi başına düşen GSYH arasındaki ilişkiyi ele alması bakımından ilgili literatüre katkı sağlamaktadır. Mevcut literatürde söz konusu değişkenler çoğunlukla ikili ilişkiler düzeyinde ele alınırken, bu çalışmada birden fazla ekonomik ve kurumsal değişkenin mutluluk üzerindeki etkisi değerlendirilmekte; böylece elde edilen bulgular, politika yapımcılar için yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde ilgili literatüre; ikinci bölümde veri seti ve araştırma modeline; üçüncü bölümde analiz sonucunda elde edilen ampirik bulgulara yer verilmiştir. Son bölümde ise ulaşılan bulgular doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

1. Literatür Taraması

Mutluluk ekonomisi literatüründe, bireylerin mutluluk düzeyini etkileyen faktörler uzun süredir tartışılmaktadır. Bu alandaki ilk ampirik çalışma, kişi

başına düşen gelir ile mutluluk düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Richard A. Easterlin tarafından 1974 yılında gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu öncü çalışmanın ardından, mutluluk düzeyini inceleyen çok sayıda ampirik çalışma literatürde yerini almıştır. Yapılan çalışmalar genel olarak üç ana başlık altında toplanabilir. Birinci grup çalışmalar, enflasyon, işsizlik ve sefalet endeksi gibi makroekonomik değişkenlerin mutluluk üzerindeki etkilerini incelemektedir (Welsch & Kühling, 2016; Arge, 2022; Akgun vd., 2023; Öztürk & Yiğit, 2024; Karadjova & Trajkov, 2022). Welsch & Kühling (2016), 1990-2009 yılları arasında 30 OECD ülkesinde enflasyon ve işsizlik oranının mutluluk üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı etkiler yarattığını ortaya koymuşlardır. Enflasyon oranı ve işsizlik oranının toplamı olan sefalet endeksi ile mutluluk arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalardan Arge (2022), 2004–2018 dönemi için Avrupa ülkelerinde, işsizlik oranının mutluluk üzerinde enflasyona kıyasla daha güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir negatif etkiye sahip olduğunu, dolayısıyla sefalet endeksindeki bu iki değişkenin eşit ağırlıklı ele alınmasının yanıltıcı sonuçlara yol açabileceğini öne sürmüştür. Akgun vd. (2023), 27 Avrupa Birliği ülkesinin 2012-2019 veri setini kullanmış olup enflasyon oranı ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuşlardır. Benzer şekilde, 27 Avrupa Birliği ülkesi için yapılan bir diğer çalışmada ise, Öztürk & Yiğit (2024), 2005-2022 dönemi için enflasyonun yüksek mutluluk düzeyine sahip ülkelerde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, buna karşın işsizliğin mutluluk üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Son olarak Karadjova & Trajkov (2022), 67 ülkenin 2019 yılına ait verileriyle gerçekleştirdikleri çalışmada, mutluluk ile enflasyon arasında negatif fakat istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki bulmuşlardır.

İkinci grup çalışmalar, bireylerin gelir düzeyleri ve ekonomik refah göstergeleri (örneğin gelir eşitsizliği) ile mutluluk arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Easterlin, 1974; Ball & Chernova, 2008; Oshio vd., 2011; Wang vd., 2015; Tavor vd., 2018; Yinanç vd., 2020). Mutluluk ve gelir ilişkisini inceleyen ilk çalışma Easterlin (1974) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada 1946-1970 dönemi için 19 ülkenin kişi başına düşen gelir düzeyleri ile mutluluk düzeyleri karşılaştırmıştır, kısa dönemde gelir artışının mutluluğu artırdığı fakat uzun dönemde gelir arttıkça mutluluğun sabit kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, literatürde ‘Easterlin Paradoksu’ olarak nitelendirilmiştir. Ball & Chernova (2008), 18 ülkenin 1995-1998 dönemine ait verilerini kullanarak bireylerin mutluluk düzeylerinin mutlak gelir düzeyinden ve göreceli gelir düzeyinden nasıl etkilendiğini analiz etmişlerdir. Sıralı probit yöntemiyle yapılan analizde, hem mutlak hem de göreceli gelirin bireylerin mutluluk düzeyiyle pozitif ilişkili olduğu ancak

görelî gelirin etkisinin mutlak gelirden daha güçlü olduğu sonucuna varılmıştır. Gelir ve mutluluk düzeyi ilişkisini inceleyen bir diğér çalışmada ise Oshio vd. (2011), 2006 yılı anket verileriyle Çin, Japonya ve Kore’de görelî gelirin mutluluk üzerindeki etkileri sıralı logit modeli ile analiz etmişlerdir. Bulgular, bireylerin mutluluğunun yalnızca mutlak gelirlerine değıl, aynı zamanda diğér bireylerle olan gelir farklarına da bağılı olduğunu göstermekte ve görelî gelir hipotezini desteklemektedir. Wang vd. (2015), Çin için gerçekleştirdikleri çalışmada benzer şekilde 2006 yılı verilerini kullanmış, gelir eşitsizliğı ile mutluluk arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını, ters U şeklinde seyrettiğini ortaya koymuşlardır. Tavor vd. (2018), 2011–2014 arasındaki dönemini kapsayan ve 139 ülkeyi içeren çalışmasında, yüksek gelir düzeyinin mutluluğı artırdığını, buna karşın gelir eşitsizliğinin mutluluğı azalttığını tespit etmişlerdir. Son olarak, Yinanç vd. (2020), 2017 yılı anket verilerini kullanarak sosyal göstergeler ile mutluluk düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş, en yüksek gelir grubundaki bireylerin en yüksek mutluluk düzeyine sahip olduklarını belirlemişlerdir.

Üçüncü gruptaki çalışmalar ise, ekonomik özgürlük ve küresel entegrasyonun (ticari açıklık oranı vb.) bireylerin mutluluk düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemektedir (Gropper vd., 2011; Rezek vd., 2011; Knoll vd., 2013; Jackson, 2017; Stryzhak, 2021; Martinussen & Hilland, 2025; Bjørnskov vd., 2008; Liu vd., 2025; Di Tella & MacCulloch, 2008; Dluhosch & Horgos, 2013; Ma & Chen, 2022). Gropper vd. (2011), ekonomik özgürlük ile mutluluk düzeyi arasındaki ilişkiyi 2005 yılına ait verilerle 100’den fazla ülke için analiz etmiş ve ulusal mutluluk düzeyleri ile ekonomik özgürlük arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Rezek vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada ise, beş farklı bölgesel grup temelindeki 81 ülke için bireysel özgürlüklerin varlığının mutluluğı önemli ölçüde artırdığı gözlenmiştir. Knoll vd. (2013), 91 ülkeyi kapsayan ve 1981-2008 dönemine ait verilerle gerçekleştirdikleri analizde, ekonomik özgürlüğün kişi başına düşen geliri artırdığını ve bu artışın mutluluk düzeylerini dolaylı olarak yükselttiğini tespit etmişlerdir. Jackson (2017), 1981-2010 dönem aralığı verileriyle yaptığı çalışmasında ABD’de bireysel düzeyde, ekonomik özgürlük ile mutluluk arasındaki ilişkinin hem genel ekonomik özgürlük ölçütleri hem de bileşenleri için pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Stryzhak (2021), 2018 yılına ait 145 ülkeyi kapsayan çalışmasında özgürlük endeksi ile mutluluk endeksi arasındaki ilişkiyi çeşitli korelasyon yöntemlerini kullanarak incelemiş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu belirtmiştir. Martinussen & Hilland (2025), 2010–2020 dönemini kapsayan ve 30 ülkeyi içeren analizlerinde çok düzeyli panel regresyon modeli kullanarak

ekonomik özgürlük ile mutluluk arasında ters U şeklinde eğrisel bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Literatürde ticari açıklık oranı ile mutluluk ilişkisini ele alan çalışmalardan Bjørnskov vd. (2008), 1997–2000 dönemi için yaptığı çalışmasında ticari açıklık oranı ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Liu vd. (2025), 102 ülkenin 1999-2021 dönem aralığı verilerinden yararlanmış olup ticari açıklığın özellikle ihracat ve mal ticareti yoluyla bireylerin mutluluğunu önemli ölçüde artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Di Tella & MacCulloch (2008), 1975-1997 yılları arasında Avrupa'daki mutluluğun belirleyicilerini araştırmış, literatürdeki birçok çalışmanın aksine, mutluluk endeksiyle ticaret açıklığının negatif korelasyonlu olduğu sonucunu bulmuşlardır. Benzer şekilde Dluhosch & Horgos (2013), çalışmasında ticaret akışının düşük gelirli ülkelerde bireylerin mutluluk düzeyleri üzerinde belirgin bir negatif etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Son olarak, Ma & Chen (2022), 2006–2015 dönemine ait Çin verilerini kullandıkları çalışmalarında ticari açıklık ile mutluluk arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğunu gözlemlemişlerdir.

2. Yöntem

2.1. Veri Seti ve Araştırma Modeli

Bu çalışmanın amacı, mutluluk düzeyi ile sefalet endeksi, özgürlük endeksi, ticari açıklık oranı ve kişi başına GSYH arasındaki ilişkiyi test etmektir. Bu doğrultuda çalışmada, 27 Avrupa Birliği ülkesine ait 2010-2023 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak söz konusu ilişki panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma modeli Denklem 1'de verilmiştir:

$$\text{HAPPINESS}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{MISI}_{it} + \beta_2 \text{FRI}_{it} + \beta_3 \text{TO}_{it} + \beta_4 \text{LPGDP}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Burada i ve t sırasıyla ülkeleri (birim boyutu) ve yılları (zaman boyutu); β , katsayı tahminlerini; ε ise, hata terimini ifade etmektedir. Denkleminde yer alan HAPPINESS mutluluk düzeyini; MISI, sefalet endeksini; FRI, özgürlük endeksini; TO, ticari açıklık oranını ve PGDP ise kişi başına düşen GSYH'yi göstermektedir. Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin kısaltmalar ve tanımlamalar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişken Kısaltmaları	Açıklama	Tanım	Kaynak
HAPPINESS	Mutluluk Düzeyi (Puanı)	0 ile 10 arasında değer almaktadır. Puan, 10'a yaklaştıkça en iyi yaşamı 0'a yaklaştıkça mümkün olan en kötü yaşamı temsil etmektedir.	Dünya Mutluluk Raporu (World Happiness Report)
MISI	Sefalet endeksi	Enflasyon oranı ve işsizlik oranı değişkenlerinin toplamından oluşmaktadır.	Dünya Bankası (World Bank) verileriyle yazar tarafından hesaplanmıştır.
FRI	Özgürlük endeksi	Bireylerin siyasi haklara ve sivil özgürlüklere erişimini değerlendiren bir endeks. 0 ile 100 arasında değer alır, 0'a yaklaştıkça özgürlüğün azalacağını, 100'e yaklaştıkça özgürlüğün artacağını ifade etmektedir.	Freedom House
TO	Ticari açıklık oranı	(İhracat+İthalat) / Gayri safi yurt içi hasıla	Dünya Bankası (World Bank)
LPGDP	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Logaritmik)	Gayri safi yurt içi hasıla (Sabit fiyatlarla ABD doları)/ Nüfus	Dünya Bankası (World Bank)

Tablo 2, çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikleri sunmaktadır. Buna göre, bağımlı değişken olan mutluluk düzeyini temsil eden HAPPINESS değişkeninin maksimum değeri 7.889 ile Finlandiya'da, minimum değeri ise 3.875 ile Bulgaristan'da gözlenmiştir. Sefalet endeksini ifade eden MISI değişkeni maksimum değere 26.491 ile İspanya'da, minimum değere ise 1.664 ile Danimarka'da sahiptir. Özgürlük endeksini temsilen kullanılan FRI değişkeninin 82 olan maksimum ve 53.2 olan minimum değerleri ise sırasıyla İrlanda ve Yunanistan'da kaydedilmiştir. Ticari açıklık oranını gösteren TO değişkeni 394.220 ile Lüksemburg'da en yüksek değere ulaşırken, en düşük değer olan 50.922 ise Yunanistan'da görülmüştür. Son olarak kişi başına düşen GSYH'yi gösteren LPGDP değişkeni, 110425,9 ile Lüksemburg'da en yüksek, 6434,552 ile Slovakya'da en düşük değeri almıştır. HAPPINESS, MISI, FRI, TO ve PGDP değişkenlerine ait standart sapma değerleri ise yaklaşık olarak sırasıyla 0.789, 4.286, 5.622, 63.204 ve 21686.97 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum Değer	Maksimum Değer
HAPPINESS	378	6.390	0.789	3.875	7.889
MISI	378	10.996	4.286	1.664	26.491
FRI	378	69.610	5.622	53.2	82
TO	378	130.24	63.204	50.922	394.220
PGDP	378	31459.8	21686.97	6434.552	110425.9

2.2. Ekonometrik Yöntem

Çalışmada ilk olarak, birim ve/veya zaman etkilerinin sabit mi yoksa tesadüfi mi olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak Hausman (1978) testi uygulanmaktadır (Yamak vd., 2016). Bu modeller arasında seçim yapmanın temel nedeni, birim etkiler ile bağımsız değişkenler arasında korelasyon olup olmadığını araştırmaktır (Wooldridge, 2010). Hausman testinin ardından panel veri analizinin temel varsayımlarını (yatay kesit bağımlılığı, değişen varyans ve otokorelasyon) sınamak amacıyla çeşitli testler yapılmaktadır. Bu varsayımların dikkate alınmaması standart hataların sapmalı olmasına sebep olmakta ve modelin tutarlılığını engellemektedir. Yatay kesit bağımlılığı testi, bir birimde meydana gelen şoktan tüm birimlerin aynı ölçüde etkilenip etkilenmediğini test etmektedir (Güriş, 2018). Değişen varyans testi, standart hata tahminlerinin yanlı olup olmadığını göstermektedir (Baltagi, 2021). Otokorelasyon testi ise, modelde yer alan hata terimlerinin birbirleriyle ilişkili (bağımlı) olup olmadığını belirlemektedir (Wooldridge, 2010). Yatay kesit bağımlılığı, değişen varyans ve otokorelasyonun varlığı durumunda standart hata tahminleri sapmalı olacağından değişkenler arasındaki ilişki dirençli standart hatalar Driscoll-Kraay (1998) standart hata tahmincisi (DK) ile tahmin edilmektedir. Elde edilen bulguların güvenilirliğini ve tutarlılığını test etmek amacıyla ek olarak, FGLS (Uygulanabilir Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi) ve PCSE (Panel Düzeltilmiş Standart Hata Tahmini) gibi yöntemler uygulanmaktadır.

3. Bulgular

Çalışmada sabit etkiler ve rassal etkiler modelleri karşılaştırılmış; model seçimine ilişkin olarak Hausman testi uygulanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre, %1 anlamlılık düzeyinde rassal etkiler modelini öneren H_0 hipotezi reddedilmiş ve sabit etkiler modeli tercih edilmiştir. Sabit etkilerin varlığı altında yatay kesit bağımlılığı için Pesaran (2004) CD testi,

değişen varyansın varlığı için Baum (2001) Değiştirilmiş Wald testi ve otokorelasyonun varlığı için ise Wooldridge (2010) testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'te özetlenmiştir. Pesaran CD testi %5 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığının varlığına işaret etmektedir. Değiştirilmiş Wald testi %1 anlamlılık düzeyinde değişen varyansın varlığını ve Wooldridge testi %1 anlamlılık düzeyinde otokorelasyonun olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Model Varsayım Testleri Sonuçları

Test	Test istatistiği	Olasılık değeri
Hausman (1978) testi	44.25	0.0000
Pesaran (2004) CD testi	2.530	0.0114
Baum (2001) Değiştirilmiş Wald testi	619.62	0.0000
Wooldridge (2010) testi	133.034	0.0000

Modelde yatay kesit bağımlılığı, değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarının var olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu sorunlardan kaynaklanabilecek hataları ortadan kaldırmak üzere DK tahmincisi kullanılmıştır. Ayrıca elde edilen bulguların güvenilirliğini arttırmak üzere FGLS ve PCSE yöntemleri uygulanmıştır. Modele ilişkin tahmin sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablo 4'te sunulan bulgulara göre, Avrupa Birliği ülkelerinde özgürlük endeksi ve kişi başına düşen GSYH arttıkça mutluluk düzeyinin yükseldiği; sefalet endeksi ve ticari açıklık oranı arttıkça mutluluk düzeyinin azaldığı görülmüştür. DK testine ilişkin bulgular incelendiğinde, Avrupa Birliği ülkelerinde mutluluk düzeyini etkileyen en önemli değişkenin kişi başına düşen GSYH olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, kişi başına düşen gelirdeki %1'lik artış mutluluk düzeyinde 3.8424 birim artışa neden olmaktadır. Mutluluk düzeyi üzerinde pozitif etki gösteren değişkenlerden özgürlük endeksi, 0.0447 katsayısı ile %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sefalet endeksi ve ticari açıklık oranı ise mutluluk düzeyi üzerinde istatistiksel olarak sırasıyla %5 ve %1 düzeyinde negatif ve anlamlı etkilere sahiptir. Katsayılar açısından değerlendirildiğinde, sefalet endeksinde meydana gelen 1 birimlik artış mutluluk düzeyini 0.0133 birim, ticari açıklık oranındaki 1 birimlik artış ise 0.0048 birim azaltmıştır. Sabit terim katsayısının da istatistiksel olarak anlamlı bulunması, diğer değişkenler sabitken ortalama mutluluk düzeyinin düşük bir seviyede seyrettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, DK yöntemiyle elde edilen bulguların güvenilirliğini desteklemek amacıyla uygulanan FGLS ve PCSE tahmin sonuçları da benzer yönde bulgular ortaya koymuş ve DK test sonuçlarıyla tutarlılık göstermiştir.

Tablo 4: Regresyon Sonuçları

Bağımlı değişken: HAPPINESS	FGLS	PCSE	DK
	Katsayı	Katsayı	Katsayı
MISI	-0.02343*** (0.0044)	-0.02201*** (0.0053)	-0.0133** (0.0062)
FRI	0.03773*** (0.0051)	0.03249*** (0.0064)	0.04479*** (0.0106)
TO	-0.0031*** (0.0004)	-0.0028*** (0.0005)	-0.0048*** (0.00135)
LPGDP	2.046418*** (0.1377)	2.07558*** (0.1559)	3.8424*** (0.2927)
Sabit terim	-4.5602*** (0.6022)	-4.41396*** (0.6786)	-12.8979*** (0.8725)

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, 27 Avrupa Birliği ülkesinde 2010-2023 (yıllık) dönemi için mutluluğun belirleyicileri panel veri yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Mutluluk düzeyi ile sefalet endeksi, özgürlük endeksi, ticari açıklık oranı ve kişi başına GSYH arasındaki ilişkiler DK yöntemi ile analiz edilmiştir. Ayrıca elde edilen bulguların güvenilirliğini test etmek için FGLS ve PCSE testleri uygulanmıştır. Ampirik bulgular, değişkenler arasındaki ilişkilerin varlığını kanıtlar niteliktedir. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar, sefalet endeksinin mutluluk düzeyini negatif yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, Arge (2022), Welsch & Kühling (2016) ve Öztürk & Yiğit (2024)'in bulguları ile örtüşmektedir. Ayrıca, ticari açıklık oranının mutluluk düzeyi üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgu, Di Tella & MacCulloch (2008) ve Dluhosch & Horgos (2013) gibi negatif yönde ilişki bulan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Buna karşın, özgürlük endeksi ve kişi başına düşen GSYH'nin mutluluk düzeyini pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Söz konusu bulgular, özgürlük endeksi değişkenini kullanan Gropper vd. (2011), Rezek vd. (2011), Knoll vd. (2013) ve Jackson (2017)'nin çalışmalarıyla; kişi başına düşen GSYH değişkenini kullanan Easterlin, (1974), Ball & Chernova, (2008) ve Oshio vd. (2011)'nin çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Çalışmada uygulanan panel veri yöntemlerinin (FGLS, PCSE testleri) de DK tahmincisi ile elde edilen sonuçlarla tutarlı olması, bulguların güvenilirliğini desteklemektedir.

Bu çalışma, yalnızca makroekonomik değişkenleri (enflasyon ve işsizlik) değil, aynı zamanda kurumsal (özgürlük endeksi) ve küresel entegrasyon (ticari açıklık) göstergelerini de analiz ederek mutluluğun çok boyutlu belirleyicilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, politika yapıcılar açısından değerlendirildiğinde, ekonomik refahın yanı sıra kurumsal özgürlüklerin güçlendirilmesi ve dışa açıklığın mutluluk düzeyi üzerindeki etkisini dengeleyici nitelikte bütüncül stratejilerin benimsenmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Abdollahian vd. (2024). Happiness and the State: Going beyond GDP with Political Performance Measures for Societal Subjective Well-Being. *Social Sciences & Humanities Open*, 10, 1-19.
- Akgun vd. (2023). Investigating the Determinants of Happiness Index in EU-27 Countries: A Quantile Regression Approach. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 43(1/2), 156-177.
- Arge, By Jón S.P. (2022). Inflation, Unemployment, and Happiness: Misery Index Weights in Europe. Lund University, Department of Economics, 1-45.
- Ball, R., & Chernova, K. (2008). Absolute Income, Relative Income, and Happiness. *Social Indicators Research*, 88, 497-529.
- Baltagi, B. H. (2021). *Econometric Analysis of Panel Data*. 6th Ed., Springer, Cham, Switzerland.
- Barros vd. (2023). How Unemployment may Impact Happiness: A Systematic Review. *Research Anthology on Macroeconomics and the Achievement of Global Stability*, 1-24.
- Baum, C. F. (2001). Residual diagnostics for cross-section time series regression models. *The Stata Journal*, 1(1), 101-104.
- Behera vd. (2024). Socioeconomic Determinants of Happiness: Empirical Evidence from Developed and Developing Countries. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 109, 1-14.
- Bérenger, V., & Verdier-Chouchane, A. (2007). Multidimensional Measures of Well-Being: Standard of Living and Quality of Life across Countries. *World Development*, 35(7), 1259-1276.
- Bjørnskov vd. (2008). Cross-Country Determinants of Life Satisfaction: Exploring Different Determinants across Groups in Society. *Social Choice and Welfare*, 30(1), 119-173.
- Boo vd. (2016). A Note on Happiness and Life Satisfaction in Malaysia. *Malaysian Journal of Economic Studies*, 53(2), 261-277.
- Diener, E. (1984). Subjective Well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Di Tella, R., & MacCulloch, R. (2008). Gross National Happiness as an Answer to the Easterlin Paradox?, *Journal of Development Economics*, 86(1), 22-42.
- Dluhosch, B., & Horgos, D. (2013). Trading up the Happiness Ladder. *Social Indicators Research*, 113(3), 973-990.
- Driscoll, J. C., & Kraay, A. C. (1998). Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data. *Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549-560.

- Helliwell vd. (2025). Dünya Mutluluk Raporu. Erişim adresi: <https://world-happiness.report/about/>
- Easterlin, R. A. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. *Nations and Households in Economic Growth*, 89-125.
- Gropper vd. (2011). Economic Freedom and Happiness. *Cato Journal*, 31(2), 237-255.
- Güriş, S. (2018). Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi. DER Kitabevi Yayınevi, İstanbul.
- Hausman, J. A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 46(6), 1251-1271.
- Henderson vd. (2013). An Exploration of the Well-being Benefits of Hedonic and Eudaimonic Behaviour. *The Journal of Positive Psychology*, 8(4), 322-336.
- Jackson, J. (2017). Free to be Happy: Economic Freedom and Happiness in US States. *Journal of Happiness Studies*, 18, 1207-1229.
- Karadjova, V., & Trajkov, A. (2022). Basic Economic Indicators and Economic Well-Being. *Horizons International Scientific Journal Series- A Social Sciences and Humanities*, 31, 165-181.
- Knoll vd. (2013). Economic Freedom, Money and Happiness—Why Deregulation Matters beyond its Wealth Enhancing Effect. *CESifo Dice Report*, 11(2), 35-42.
- Liu vd. (2025). Trade Openness and Individual Happiness: Who Benefits the Most?. *Applied Economics*, 1-18.
- Ma, Y., & Chen, D. (2022). Openness, Income Inequality and Happiness: Evidence from China. *The Journal of Economic Inequality*, 20(2), 371-393.
- Malezya Refah Raporu (2013). Erişim adresi: <https://uploads.mesym.com/wp-content/uploads/2018/03/Malaysian-Well-Being-Report-2013-content.pdf>
- Martinussen, P. E., & Hilland, G. H. (2025). Mo Money Mo Problems? Economic Freedom and Subjective Happiness in Europe, 2010–2020. *Journal of Happiness Studies*, 26(3), 1-20.
- Ng, Y. K. (2003). From Preference to Happiness: Towards a More Complete Welfare Economics. *Social Choice and Welfare*, 20(2), 307-350.
- OECD (2025). Daha İyi Yaşam Endeksi. Erişim adresi: <https://www.oecdbetterlifeindex.org/about/better-life-initiative/>
- Oshio vd. (2011). Relative Income and Happiness in Asia: Evidence from Nationwide Surveys in China, Japan, and Korea. *Social Indicators Research*, 104, 351-367.

- Öztürk, K. N., & Yiğit, Ö. E. (2024). Makroekonomik ve Sosyal Göstergelerin Mutluluk Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması: Panel Kantil Regresyon Yaklaşımı. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 62-78.
- Öztürk, S., & Suluk, S. (2020). Mutluluk Ekonomisi: G8 Ülkeleri Açısından Ekonomik Büyüme ve Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 226-249.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Cambridge Working Papers. Economics*, 1240 (1), 1.
- Rezek vd. (2011). Life, Liberty and the Pursuit of Happiness: A Jeffersonian Approach to Development Indicators. *The American Economist*, 56(2), 35-46.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. *American Psychological Association*, 55(1), 5-14.
- Stiglitz vd. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Erişim adresi: https://www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2011/36/stiglitzsenfitoussireport_2009.pdf
- Stryzhak, O. (2021). The connection between Economic Freedom, Education, and Happiness. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 9(3), 58-69.
- Tavor vd. (2018). The Effects of Income Levels and Income Inequalities on Happiness”, *Journal of Happiness Studies*, 19 (7), 2115-2137.
- Veenhoven, R. (2013). Conditions of happiness. *Springer Science & Business Media*.
- Wang vd. (2015). The Impact of Income Inequality on Individual Happiness: Evidence from China. *Social Indicators Research*, 121, 413-435.
- Welsch, H., & Kühling, J. (2016). Macroeconomic Performance and Institutional Change: Evidence from Subjective Well-Being Data. *Journal of Applied Economics*, 19(2), 193-217.
- Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. MIT Press, Cambridge.
- Yamak vd. (2016). Hırsızlık Suçunun Sosyo-Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi. *TISK Academy/TISK Akademi*, 11(21), 56-69.
- Yınanç vd. (2020). Türkiye’de Eğitim ve Sosyal Göstergelerin Mutluluk ile İlişkisi. *Journal of Emerging Economics and Policy*, 5(2), 50-60.
- Zhang, S., & Ou, S. H. (2013). The Impact of Inflation on Expenditures and Happiness in China. *Journal of Chinese Economics*, 1(1), 55-76.